

ВДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Буданової Олександрії Борисівни
«Політична комунікація в інтернет-просторі: український контекст»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних
наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

На фоні політичної поліфонії сьогодення, рефлексія щодо політичної комунікації у інтернет - просторі виглядає особливо привабливо та актуально. Артикуляція політичних контентів в мережі змішує простір публічного та приватного, розширюючи і асимілюючи його одночасно, надаючи йому особливої специфіки і у певному сенсі, створюючи додаткові труднощі для його розрізнення та розуміння. Адже соціальна рефлексія щодо визнання «нових» медіа, та медіа взагалі провідними виробниками політичного контенту практично однозначна в напрямку «так». Одночасно, оцінка потенціалу, що сприяє мобілізації раціонального компонента громадської думки різняться, особливо, коли мова стосується інтернет-простору: тому, саме у цьому моменті представлена тематика набуває додаткового наукового інтересу.

Інноваційні інструменти політичної інтернет-комунікації вже стали невід'ємною складовою політичних процесів, їх суттєва перевага зумовлена інтерактивною формою соціальної комунікації, унаслідок якої уможливується швидке, необмежене передавання значного обсягу політичної інформації. У зв'язку із цим змінюються уявлення як про систему забезпечення політичної діяльності, так і про традиційні інструменти політичної участі, тому перед політичними силами постають нові виклики. Розвиток інформаційних технологій змушує публічну політику функціонувати за новими, раніше не відомими їй законами, які іноді навіть знаходяться поза межами їх впливу.

Ураховуючи стрімкі темпи розвитку мережі Інтернет та збільшення інтернет-аудиторії, нових підходів потребують соціологічні дослідження теорії і практики політичної комунікації, включаючи інструменти та підходи до

аналізу її як цільової аудиторії політичної комунікації. Необхідність розвитку теоретичних та практичних аспектів політичної інтернет-комунікації, як механізму формування політичної солідарності в інтернет-просторі, актуалізується у даний час у зв'язку із зростанням політичної активності певної частки населення, яка проявляється через появу різноманітних політичних об'єднань громадян та їх діяльність і активну політичну взаємодію в інтернет-просторі. Із розвитком політичної комунікації в інтернет-просторі громадянська активність змінюється з разових проявів на звичайне явище, суспільна цінність якої зростатиме, тому потрібні ефективні важелі формування та управління політичною діяльністю та політичною активністю через засоби інтернет-комунікації. Розкриттю та вирішенню зазначених аспектів вкрай важливої та актуальної проблематики формування та розвитку політичної комунікації в інтернет-просторі і присвячено дане дисертаційне дослідження здобувача.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їхня достовірність та новизна

Відповідно до обраної теми дисертаційної роботи автором коректно сформульовано мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження. Отримані унаслідок реалізації поставлених завдань результати істотно збагатили теоретичну основу дослідження політичних комунікацій в інтернет-просторі, відбивши соціологічні аспекти проблеми, які раніше в науковій літературі розглядався лише епізодично. Безсумнівною заслугою авторки є ґрунтовний аналіз еволюції політичної комунікації і становлення політичної інтернет-комунікації, заснований на опрацюванні класичних теорій комунікації, сучасних теоретичних поглядів на політичну комунікацію (параграф 1.1), теорій, що розкривають становлення та розвиток інформаційного суспільства (параграф 1.2). Опрацьовуючи теоретичне розуміння інтернет-простору та комунікації у ньому здобувачкою зроблено важливий висновок, що саме зростання інформаційних потреб та розвиток нової комунікаційної реальності в

умовах інформаційного суспільства та поширення Інтернет зумовлюють перспективи розвитку інтернет-комунікацій, у тому числі політичної (с.46).

Виходячи із того, що кожна нова наукова проблематика потребує розвитку та відновлення понятійного апарату, позитивним є те, що авторка комплексно підійшла до цього аспекту і на протязі усього теоретичного дослідження проводить наукову дискусію та здійснює критичний аналіз ключових понять за темою дисертаційної роботи. Нею удосконалено поняття «політична комунікація» (с.27) та розвинуто її функціональну складову (с. 37); уточнено поняття «інтернет-комунікація» (с. 54) та визначені напрями трансформації політичної комунікації з урахуванням впливу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (с.59); надано авторське розуміння «політичної інтернет-комунікації» (с. 85) та визначені специфічні ознаки політичної інтернет-комунікації (с. 89). Досить слушно відзначено мету політичної інтернет-комунікації – відтворення політичної взаємодії відповідно до інтересів політичних акторів, суспільства та індивідів. Наукова новизна авторських визначень зазначених понять є безперечною та зумовлюється соціологічним підходом до їх інтерпретації. При цьому абсолютно справедливо акцентується увага, що саме такий підхід дозволить досягти більшої політичної узгодженості та порозуміння у процесі політичної діяльності й сформуванню на цій основі збалансовану соціально-політичну систему (с.27), до якої має прагнути кожне демократичне суспільство.

На підтримку заслуговує позиція Буданової О.Б. відносно доцільності використання Інтернет як інструмента соціологічного аналізу, важливість якого в процесі політичної діяльності авторка убачає у можливості проведення соціологічних досліджень з метою вивчення, наприклад, політичних поглядів, реакції на політичні заходи, суспільної думки щодо інших, важливих для політичної діяльності проблем та аспектів. При цьому слушно відзначено необхідність вивчення самої аудиторії Інтернет як цільової аудиторії політичної комунікації (с. 57). У цьому контексті здобувачкою розвинуто засоби

дослідження політичної комунікації в інтернет-просторі, зокрема запропоновано процес дослідження розвитку політичної інтернет-комунікації та політичної інтернет-аудиторії, який складається з чотирьох основних етапів, на кожному з яких використовуються різні кількісні та якісні параметри оцінювання (с. 71, 198). До вагомих здобутків авторки у царині розвитку методичного інструментарію оцінювання цільової інтернет-аудиторії слід віднести інтегральний показник суспільно-політичної активності (с. 74-75), з використанням якого оцінено вплив політичної інтернет-комунікації на рівень суспільно-політичної активності (с. 155).

Ідею авторки щодо розгляду політичної інтернет-комунікації як механізму формування політичної солідарності в інтернет-просторі слід вважати досить резонною та обґрунтованою. У матеріалах параграфу 2.3. розглядається феномен солідарності та його значення у сучасній політичній дійсності. Достатньо переконливо результати даного параграфу свідчать про політичну важливість та вагомість інтернет-солідарності, яка через реалізацію мобілізаційної, соціалізаційної, інтеграційної, мотиваційної, маніпулятивної функцій політичних комунікацій та функції зворотного зв'язку перетворює розрізнених учасників віртуального середовища на активний та згуртований колектив однодумців, здатних діяти та стати активним учасником політичних процесів (с. 106). При цьому судження та думки авторки щодо ролі інтернет-солідарності підкріплюються практичними розробками, спрямованими на її формування та політичну взаємодію, яку вона забезпечує. Особливо корисними слід відзначити механізм розвитку політичної інтернет-солідарності на основі політичних інтернет-комунікацій (рис. 2.2, с. 113); алгоритм процесу формування політичної інтернет-солідарності (рис. В.1, В.2; с.200-201).

У третьому розділі авторкою досліджено український сегмент інтернет-простору як середовище політичної інтернет-комунікації, при цьому Будановою О.Б. достатньо якісно та всебічно здійснено оцінку стану та тенденцій розвитку мережі Інтернет в Україні, за результатами якої визначено її

стан та тенденції, у тому числі рівень розвитку телекомунікаційної інфраструктури, онлайн-сервісів; динаміку розвитку інформаційно-комунікативних технологій; темпи залучення нових користувачів (с. 119-126). Крім того узагальнено знання про інтернет-аудиторію, як цільову аудиторію політичної комунікації, визначено її соціальний портрет, склад та структуру, поведінку в мережі Інтернет (с. 127-139).

У дисертаційній роботі, що опонується, не тільки теоретично обґрунтовуються погляди авторки на політичні інтернет-комунікації в інтернет-просторі, а й переконливо підкріплюються результатами проведеного емпіричного дослідження методом опитування «face-to-face». При цьому залежно від рівня користування мережею Інтернет визначені вплив Майдану на українців (с. 149), рівень їх участі у суспільно-політичних заходах (с. 151), їх готовність до участі в політичних заходах (с. 152-153), а також визначено комплексний показник суспільно-політичної активності (154). За результатами дослідження зроблені важливі висновки щодо впливу політичної інтернет-комунікації на суспільно-політичну активність українців (с. 157). Тим самим автору вдалося довести безпосередній взаємозв'язок між використанням мережі Інтернет як засобу політичної комунікації та суспільно-політичною активністю людей. Усі ці моменти безумовно свідчать про високу соціологічну кваліфікацію авторки дисертаційної роботи, її значний науковий та креативний потенціал.

З метою підвищення ефективності використання політичних інтернет-комунікацій, налагодження продуктивного політичного діалогу в мережі Інтернет і залучення на цій основі все більшої частини громадянського суспільства до суспільно-політичних процесів автором здійснено моделювання суспільно-політичної активності під впливом політичної інтернет-комунікації, інструментом якого доречно обрано метод латентно-структурного регресійного моделювання. За результатами проведеного дослідження Будановою О. Б. доведено, що політичні інтернет-комунікації значною мірою сприяють

актуалізації в інтернет-аудиторії безпосередньої суспільно-політичної активності, спонукаючи тим самим до здійснення конкретних дій; вони справляють потужний інформаційний вплив на ставлення громадян до суспільно-політичної події. Особливо корисним для політичних діячів є висновки відносно того, що більш ефективним буде використання політичних інтернет-комунікацій не для впливу на свідомість і настрої широких мас, а для підвищення рівня солідарності, взаємодопомоги, об'єднання громадян до дій на основі спільних поглядів та думок (с. 167).

У дисертації використано значну кількість фундаментальних праць вітчизняних і зарубіжних вчених, чималий фактологічний і статистичний матеріал (Держкомстату України), аналітичні дані провідних дослідницьких установ та компаній (Інтернет Асоціації України, Київського міжнародного інституту соціології), рейтингові дослідження міжнародних організацій («Global E-Government Survey», проведеного The United Nations E-Government Survey (2010-2014 рр.); соціологічного дослідження «Рейтинг розвитку Інтернету в країнах світу», проведеного World Wide Web Foundation (2012 р.).

Грунтовний аналіз матеріалів дисертаційного дослідження Буданової О.Б. дозволяє дійти висновку, що дисертаційну роботу виконано на актуальну тему, її завдання повністю вирішені, а мету досягнуто. Авторці вдалося знайти оригінальні підходи до наукового обґрунтування власних положень і висновків, застосованих методів збору, аналізу та інтерпретації інформації.

Значущість дослідження для науки і практики, впровадження наукових результатів, напрями їх подальшого використання

Як свідчить зміст дисертаційної роботи, авторкою вирішено важливу теоретичну, наукову і практичну задачу щодо обґрунтування концептуальних підходів до формування та розвитку політичної комунікації в інтернет-просторі в Україні. Викладене дозволяє зробити позитивний

висновок щодо наукового рівня, достовірності представленого у дисертації матеріалу, теоретичних обґрунтувань і аргументації всіх положень, що висунуто до захисту, практичного значення висновків і рекомендацій, що витікають із дисертації.

Впровадження основних теоретичних здобутків та практичних рекомендацій сприятиме удосконаленню процесів формування та розвитку політичних комунікацій в інтернет-просторі.

Дисертація, що опонується, досить широко апробована на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми управління» (Київ, 2001 р.); VII, VIII та XVIII Міжнародних наукових конференціях «Харківські соціологічні читання» (Харків, 2001 р., 2002 р., 2013 р.); Обласній конференції молодих вчених «Тобі, Харківщино, – пошук молодих» (Харків, 2002 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні» (Львів, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Наукова дискусія: питання соціології, політології, філософії та історії» (Одеса, 2015 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні та політичні конфігурації модерну: політична влада в Україні та світі» (Київ, 2015 р.).

За своїм контентом результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у освітньому процесі у вищій школі при викладанні різноманітних навчальних дисциплін.

***Повнота викладу основних результатів дослідження
в опублікованих працях***

Основні положення та результати дисертаційного дослідження Буданової О.Б. вважаю достатньо обґрунтованими та достовірними, результати логічно доведеними до рівня конкретних пропозицій, придатних для

впровадження у навчальний процес та практичну діяльність зацікавлених організацій та установ. Вони достатньо повно викладені у 10 наукових публікаціях, 6 з яких – у фахових виданнях України з соціологічних наук, 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, 3 – тези доповідей на конференціях.

У авторефераті дисертації грамотно і послідовно викладено зміст дисертації, що забезпечує ідентичність основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи і автореферату. За формою подання матеріалу він чітко й логічно структурований, містить всі необхідні атрибути та складові елементи.

Дискусійні положення та зауваження

Підкреслюючи не заперечні позитивні риси дисертаційної роботи, варто звернути увагу на ряд моментів, які б хотілося побачити більш повно представленими у даному дослідженні:

1. У своїй роботі здобувачка звертається до доробку Ю.Габермаса його «Теорії комунікативної дії» (с.14), що безперечно логічно і виважено, оскільки Ю.Габермас один із авторитетних дослідників у даному напрямку, але співвідношення «публічного простору» і «інтернет – простору» у роботі залишається дещо невизначеним. З цієї точки зору важливо було б прояснити, позицію авторки, щодо дискусії навколо публічного і приватного простору, та ролі інтернет-простору як контексту, чинника, що змінює конфігурації сприйняття самого розмежування.

2. Робота виграє б, якби авторка, розглядаючи вплив політичної інтернет-комунікації на суспільно-політичну активність тих, хто використовує Інтернет як джерело інформації про події в країні/світі, виокремила б групи користувачів, на які він поширюється, тобто здійснила своєрідну сегментацію за визначеними критеріями.

3. Уточнення потребує і розкриття поняття «політична громадськість» через призму «інтернет-простору». Оскільки саме це поняття у значній мірі описує і пояснює ту групу, яка є активним суб'єктом політичної комунікації в інтернет - просторі. Як дане поняття співвідноситься з поняттям «інтернет аудиторія» чи «політична громадськість» в соціумі є тотожна «політичній громадськості, що має місце в інтернет-просторі»?

4. Звичайно, в межах розгляду політичної комунікації дещо не вистачало авторських рефлексій щодо наробку представників постструктуралістського та постмодерністського напрямків. З однієї сторони обраний концептуальний підхід надає монолітності роботі, з іншої дещо позбавляє її полемічності. Та це як кажуть авторський парадигмальний і стилістичний вибір.

Однак, висловлені зауваження і побажання не применшують значення роботи і внесок дисертантки у соціологічну галузь і не знижують у цілому високої оцінки дисертаційної роботи. Особливо привабливим з точки зору новизни і свіжості виглядає третій розділ, який показує і професіоналізм і майстерність дисертантки і досить виважено представляє контент, до якого українське суспільство так і залишається чутливим і який є смислотворчим за своєю суттю.

Висновок

Представлена проблематика, щодо політичної комунікації у інтернет-просторі є досить актуальна і значуща, оскільки дозволяє поглянути на симбіоз соціально-віртуальної реальності, з позиції усвідомлення і соціального конструювання. Обраний предмет дослідження є теоретично обґрунтованим і емпірично доведеним у руслі позитивістського підходу в межах розділів даної дисертаційної роботи. Отримані результати мають як теоретичну так і практичну значущість, а також дозволяють формулювати нові гіпотези і дослідницькі інтенції, що підкреслює наявність креативної компоненти у даному дослідженні.

За актуальністю, науковою новизною, достовірністю, практичною цінністю, структурою, змістом, оформленням дисертаційне дослідження Буданової О.Б. на тему «Політична комунікація в інтернет-просторі: український контекст» відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567. Автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології.

Офіційний опонент,

доктор соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри галузевої соціології

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Чудовська Ірина Анатоліївна

Підпис І.А. Чудовської затверджую

